

PRECEP

Rok Arih

»...pa ne junaka pod sebo,
katir bi skušil se z menó.«

(Pegam in Lambergar)

Zagozden med dvoje iz grmovja štrlečih peči, med dvoje razjedenih skal, ki sta se mu zdeli podobni koncema Mojzesovih rogljev na Michelangelovem kipu — spomin na odlitek v gipsu se je ohranil v njem še izza gimnazijskih let — je obtičal. Nehal se je zvijati: gad v precepu, z zlomljeno, občutljivo hrbtenico; spoznal je, da mu pojenjujejo moči.

Domislil je: le za trenutek si odpočijem in nato se z nabranimi močmi, z zagonom, z vsem, kar je še sil v meni izderem: trn, globoko zadrt trn, ki krvavi.

Počival bo le nekaj minut, kajti te odtekajo z rdečimi kapljicami vred, s sluzasto snovjo, ki jo je v hipu z grozo začutil takrat, ko se je rahlo, božajoče dotaknil rane s trepetajočimi, drhtečimi prsti.

Takoj za spoznanjem, ki bi že samo sprožilo menjajoče se napade zdaj mrzlice zdaj vročice, se je vdal: lahko bi bilo huje; torej ima še srečo. Oh kakšna sreča! (Bolečin ni čutil.)

Mislil, da sem junak, si je rekel. Nekoč je nekaj podobnega že doživel: v zgodnji mladosti — in takrat so se mu starejši smejali. Pretepali so se z bratom, ki je imel nekaj let več; ni še hodil v šolo — in vendar se tega natančno spominja.

Jaz sem junak, si je rekel, se zapodil v močnejšega bratca, ki mu je priložil še eno, krèpko brco; udarec ga je zbolel tako, da so ga zalile solze. (Zdaj tega ni.) Otroške solze, kot lešniki velike. Jaz sem junak — ne jokam, in se je znova zapodil in odnesel bolečo prasko.

»Ti si pa junak,« je vpil brat, »jokaš, jokaš! Junak, emerav junak, emeral!«

Na smrt zdaj ni pomislil, kajti bilo je prav tako kot takrat. Še se bo zapodil, še si bo rekel: junak. In tokrat ne tako po otročje, temveč zares, do kraja zares.

Ali so napadi mrzlice, neznano gomazenje, kratke omedlevice znamenje nečesa ... in vzmeti strahu? Ne. Še zdaj trezno presoja svoj položaj.

Odkar je prvič od blizu videl, kako se je nekdo zvil, vztrepetal (imena mu ne vé), se je vanj vselilo novo spoznanje. Ustreljeni človek se je stresel in razklenil svoje roke, kakor da bi hotel reči: »Prosim ...

tu sem vam še na razpolago, zdaj streljajte.« Usta niso rekla nič. Vse se je odigralo molče, kot v pantomimi.

Ne, ni ga strah in ga ne bo. Za strah ni vedel niti zjutraj, ko so se nedaleč od kraja, kjer je kasneje obvisel v drugo (tu zdaj tiči), spopadli. Že takrat je naletel na kamnita roglja. Da bi dohitel predhodnico, je v naglici spustil z ramen svoj tornister; ta ga je oviral, ko se je motal skozi skalni precep.

Skala, v kateri je zalepljen, ima dva kraka, poraščena je z mahom, z lišaji, okrašena ob vznožju s praprotno in robidovjem. Nje spodnji del je še krit z grmičevjem — zamaskiran. V skalni rogovili raste drevešček — smrekica.

Mimo skale ni mogel zbežati. Prehod skozi to rogovilo je bil edini na tem kraju; vsaj najbližji in najbolj zaščiten. Desno in levo od njega je grmovje redkejšo in z one strani bi ga lahko dosegel kovinasti curek (ki po navadi ohladi topla telesa).

Tako je vsaj presodil in tako se mu zdi še zdaj. Toda kdo bi mu verjel vse to, če si položaja ne bi ogledal sam. Šele potem bi (mogoče komandir Maks ali komisar Andrej) lahko iztresel svojo vojaško modrost: zakaj si se zaril ravno semkaj? zakaj nisi v drugo šel desno ali levo od skale? Ne, te trenutke moraš sam doživeti, in to iste, ne le podobnih. In takrat pač pade odločitev, če lahko človek sploh govori o njej.

Zato pa jim tudi ne bo pozabil vsega, kar je doživel po prvem srečanju z nesrečno gozdno škrbino, kakor ni vse življenje odpustil posmeha in bolečih udarcev bratu. Njihovega posmeha, nepotrebnih vprašanj, krivičnih sumničenj, in to vse zapored: od komandirja, komisarja do kurirjev, ne, tega ne more pozabiti.

Ko se je vrnil dopoldne, po današnjem jutru — takrat se je prvič zalezal v to prekleto... prekleto... kakor zob stare čarovnice je videti..., ko je ves upehan prispel zadnji na dogovorjeni kraj in predvideno javko, so se brž domislili, da je tik preden so naleteli na zasedo, imel še svoj tornister.

»Nekdo naj se vrne in obvesti glavnino o zasedi! Ne bi se žele vlačiti po teh kuclnih z ranjenci!« je rekel takrat jezdec.

Kdo je bil to? Svoje je povedal z glasom (še zdaj ga sliši), ki ne trpi ugovora.

Za hipec se je izgubil. Zazrl se je v lisasto nebo, v vršičke smrek, v macesnov okostnjak, ki bo kmalu pognal nove iglice, v ostre konice skalnih, karavanških, severnih reber.

Tako divjo, romantično prirodo je naslikal nekoč že nekdo (slika, v katero zre, se mu zdi znana). Bil je tudi s Koroške doma in slikar, menda Markus Pernhart ali...? Oče je vedno trdil, da je bil to Pernatov Marko, le da se ni podpisoval z domačim priimkom...

Zaprl je oči in videl, celo slisal:

Konj se spenja, hrza. Na njem je jezdec v popolnoma novi bluzi nemškega lajtnanta, še ozko zelenkasto-srebrno-sivo epoleto ima. Za njim stopa mož z lahko strojnico na rami (češko orožje). Ta ima na glavi kapo, kot so jih nosili alpski lovci, z ruševčevim krivcem, na pokrivalo si je našil veliko zvezdo, takó zverženo, kot da bi si jo vtkal po njenem morskem vzorcu, čeprav v resnici morja najbrž še nikoli videl ni. V angleški uniformi, s titovko po pravi meri, stopa za njima še en partizan. V gumbnico si je pripel nekakšno rusko športno znamenje; visi mu na verižici, menda za okras (srednje velika peterokraka zvezda). Koj za njimi spozna zdaj še sebe: oblečen je v športno, planinsko opravo. Kdo bi si mislil, da mu bo vetrni jopič s kapuco še kdaj tako prav prišel. Podarila mu ga je še pred letom... ah, takrat je bil še v Ljubljani.

Kolone pa nikakor ni konec. Slikar bi imel dovolj dela, kajti za njim, za Marjanom, postavlja premišljeno in trdno svoje korake ne-navaden vojak, ki je pokrit z zelenim klobukom, okrašenim z bogato gamsovo brado; še obraz moža se mu zdi podoben gorski živali; tik ob možakarju je preskočil jarek, rekel bi lahko, do popolnosti opremljen nemški vojak...

In še in še jih vidi, kako stopajo, preskakujejo skale, korenine, jarke in gredo, gredo... zatopljeni vase. Zdi se mu sestavni del tega skalnega, gorskega sveta in žal mu je, da slikar še ni vedel zanje. Nekoč, kasneje jih več ne bo, in nihče več ne bo mogel ujeti na platno njihove podobe.

Res je, četrte čete, ki je prodirala na zahod ni mogel še naslikati Pernatov Marko, toda skale in vso prirodo je upodobil pred stoletjem tako natančno, do zadnje sence in svetlobe, kot so to pač opravljali mojstri nekdanjih dni.

Kasneje se bo še sam komaj spomnil te podobe. Ko se bo takrat oglasil v njem spomin, bo ugibal in mogoče prepoznal pokrajino in ljudi, prav tako kakor v tem hipu:

mož na konju je komandir Maks.

Rad ima živali. Kurirja Hajnžo je poslal s konjem pred dnevi na rute. Popelje naj žival po položnem svetu, da si ne bo ranila nog.

Hajnža je zajahal konja navzdol; na rutah se mu je zdela strmina še vedno huda in pot ostra, skalovita; odločil se je za dolino in pojezdil po beli cesti v beli dan.

Dolina je ostrmela.

Stari Mihal je slišal kopitljanje, in ko je zagledal Hajnžo, kako ponosno jezdi skozi vas, s titovko na glavi, s puško preko ramen — je pomislil, da je mogoče že izbruhnila svoboda, kajti o tem, da bo nekoč »izbruhnila«, je bil globoko prepričan.

Po Rožu je jahal v enakomernem drncu partizan... Za njim pridejo prav gotovo še mnogi.

»Bandit?« Eglmeier ni mogel verjeti novici.

»Bandit, ein einziger Bandit — so was?« se je ujezil orožniški mojster Eglmeier in zbral svoje; z njimi se je napotil v »Bandeneinsatz«.

Žandarska desetina se je razvrstila izven vasi in čakala na jezdeca. O njem je sprejel Eglmeier telefonsko sporočilo, da že prihaja.

Hajnži se je zdelo kar neverjetno, ko so se ljudje po vaseh začudeno ozirali za njim, vsakdo je pogledal najmanj dvakrat. Ko se je odločil za dolinsko ježo je pomislil na nje, na tiste, ki jih lahko sreča. Le skrb za žival ga je premotila in med potjo ni več razmišljal o tem, da ga lahko celo snamejo s konja.

Čemu se ti ljudje čudijo, mogoče celo njemu, ker jezdi tako lepo v beli dan, mogoče jim ugaja konj ali... Kar naj se čudijo, so vsaj enkrat videli partizana podnevi!

»Halt,« je z nečloveškim glasom zarjul Eglmeier izza sežnja drv. Hajnža je že skoraj izpolnil njegovo zapoved, takrat pa se je zavedel: tu so in zdaj velja vzpodbosti in pojezditi. Toda preden je to storil, so se Eglmeier in njegovi zapodili vanj, ujeli konja in Hajnžo.

»Brez strela,« bi rekel komandir, je še pomislil Hajnža.

V vaseh so rekali: »Vse življenje je počasi žinjal, pa je bilo zato v žoltu šitro po njem.«

Ko so ga udarci žandarjev zbili na tla, se ni branil, še pomislil ni več na kaj podobnega. Vse se je zgodilo v naglici, ki je ni bil vajeen.

V četi so o dogodku ves dan razpravljali za komandirjevim hrbtom.

»Andrej,« je povedal štabni kurir, »je tako usekal v mizo, da je počila. A komandir — ta se je smejal: 'Počasné je bil... počasné.'«

On, komandir... ima rad le živali, toda ljudi? se je razpletalo v Marjanovi glavi. In vendar mu na tem robatem vojaku nekaj ugaja in ga pri Andreju nekaj moti. Kaj so naredili s Hajnžo, tega Marjan ni zvedel, toda za komandirja so poiskali pri sovražniku novega konja. Da, rad je imel živali.

»Andrej je grozil s partijo, in šele takrat,« je zaupno šepetal kurir, »se je komandir nehal smeјati.«

Komandir, le on sam, komandir Maks sme goniti konja do onemoglosti, vsi ostali po njegovem, po komandirjevem mnenju ne znajo ravnati z živalmi. Še zdaj ga vidi:

lasje kratki, poležani, od znoja zlepljeni, viseči naprej na nizko čelo, ki se zato vidi še nižje, pa mogoče v resnici tudi je. Pobalinski izraz, sodil bi k frači, s katero streljaš v kratkohačnikih letih vrabce; majhna brazgotina na zgornji ustni mu pomaga k posmehu še takrat, kadar si tega ne želi, in nova uniforma je že zmečkana; dolgi jopič iz angleškega, debelega blaga, narejen iz plašča, in njegovo govorjenje, govorjenje:

»...fantje, tovarr'ši, n a p r e j ! (Zanj ne velja zapoved o tišini, konspiraciji.) »V b o j ... ne prvič, ne zadnjič! Nekaj Vas bo padlo ... nekaj n a s b o p a o s t a l o ...« (Ali je mislil zares? Kako naj ve? Ali sploh kaj misli?) Prepovedano mu je riniti kot komandantu na čelo vojske — pa vendar je zmeraj spredaj, vedno, tudi ob napadu je prvi — in ima še srečo; kakor junak iz ljudske pesmi.

Jezdec, ki se ga spominja, veliki, dolginasti deček, niti dvajset let star, je povedal svoj nagovor, usekal konja — takrat — in brezskrbno odjezdil. In zatem se je zibal, gugal preko grap, vdorov in skalovja kot na lesenem konju; zdaj je bil daleč pred četo, zdaj zopet tik predhodnice.

Komandir se zdi Marjanu profesionalen junak; usoda mu je naklonila to vojno, partizane, parabelo, konja, precepljeno ustnico; ga zvalila iz kdo ve kakšne grape, kjer bi drugače vse življenje oral na poševni njivi, hodil za dopolnilnim zaslužkom kot tesač v gozdove. Usoda ga je porinila v ospredje in tako ga je povsem prevzela: borba, borba...

Le o njej govorijo, in to neprestano, na razne načine, ob raznih priložnostih, vsi, kar jih je, od zadnjega kurirja vse do štabovcev.

Nekateri pripovedujejo o revoluciji tako kot petošolec o svoji prvi ljubezni. Prav imajo. Revolucija, kajti drugače ne bi bilo takih komandirjev in tudi ne takih zagrizencev, kakršen je Andrej.

Vseved Andrej. Suh, v precej zlizani angleški uniformi, na čevlju ima podplat privezan z žico (demagog). Zdi se mu zagrenjen in zagrizen; zakaj in v kaj?

Vseved, neprestano nekaj pojasnjuje ostalim, ima politične ure, ki jih vsakdo preboleva po svoje. Rinil je vame: »Kje imaš torbo? Kje, zakaj si jo odvrigel? Brzostrelko še imaš? To je dobro.«

(Požvižgam se na njegovo pohvalo; če bi to rekel vsaj komandir!)

»Vrnil se boš, obvestil glavnino. Dobro si oglej položaj; mimogrede lahko poiščeš še svojo torbico.« (To imenuje skrb za kadre. Ali sem mu že kader? Mogoče?)

Skoraj enkrat starejši sem od vsakega iz komande te ušive, izgubljene čete v Karavankah, iz katere naj šele nastane bataljon, in sem se moral izgovarjati, zagovarjati pred njimi kakor kdo, ki je bil zatožen v šoli.

Izmikal sem se odgovoru, kot da bi imel slabo vest. Dopovedoval sem jim: »Streljal sem; bil sem med prvimi, ki so naleteli na zasedo; bil sem pod direktnim ognjem strojnice; ko sem se umikal, sem moral preplezati precepljeno skalo, tako na dva roglja, podobna sta, kot ju je naredil Michelangelo na nekem kipu (Andrej bi lahko razumel primer). Nikjer nisem več čutil naših. Krajev tod ne poznam. Hitel sem, in ker sem se zataknil, sem pustil raje tornister, le da bi dohitel ostale.« (Tako je bilo takrat, prvič, zgodaj zjutraj.)

Andrej ga je ogledoval z zgoščenima, v potemnelo modrino zbranimi zenicama kakor mačka s svojimi spreminjajočimi se očmi. In ni mi verjel, ko sem še zatrjeval:

»Ta pot nazaj mi pride prav. Poiskal si bom telečnjak, ko se bom vrnil po glavnino.« (Moj jezik je kar izdrdral. Fuj! Človeka znajo pripraviti do samoponižanja.)

»Kdaj si prišel k nam, Marjan?« je še vprašal Andrej, čeprav je natančno poznal vso mojo zgodovino. Vedel je, da mi bo v težavo; vsi so se spogledali.

»Se že spominjam, oktobra, menda lanske jeseni.«

Zdaj je predpomlad, pet in štiridesetega. Kdaj bo konec? Zdi se, da kmalu. V sredi njih legah ni več snega. Že pol leta sem med njimi...

Tega, da je sodeloval že v mestu, da je bil tudi interniran, da zna ravnati z orožjem, mu ob podobnih prilikah nihče ne zmore prišteti v dobro. Res je, lahko bi si našel trakec z zvezdico, znak podporočnika, ker je bil rezervni oficir, toda to pravzaprav v tej vojski ni imelo nikakršne veljave.

Človeka v skalnem precepu je zdaj prevzel občutek, da mu je najmanj polovica telesa otrpla. Kri mu je šinila v glavo. Spoznal je, da visi med skalama popolnoma sam. Vse doslej se ni mogel izvleči kljub bolečim naporom. Potem... ko se je, vrag vedi po kakšnem nesrečnem naključju... ko se je po novem spopadu z zasedo (vodil je glavnino) danes v drugo znašel v podobnem položaju; v drugo v skali in še ranjen za nameček.

Z dvojico je šel na čelu in točno je vedel, za katerim ovinkom naj bi bila nevarnost; niti pomisliti ni utegnil, da je ta nevarnost lahko takšna kot žvečilni gumi, ki ga nategneš. Dobro je vedel za mesto, kjer so zjutraj naleтели na nasprotnika. Ali se je ta kasneje premaknil naprej?

Tako so stopali: prvi Balant, doma nekje iz Podjune, nemški dezerterski karabinko. Kdo bi si mislil, da je mogoče ljudi tako zdresirati? Balant ni pozabil na tisto, kar so ga naučili v neusmiljenem drilu, še hoja je izpovedovala, kdo ga je učil za soldata.

Za njim je šel sam. Svojo ropotuljo (angleško brzostrelko) si je obesil tako, kakor naj bi se po pravilih nosila puška.

Tretji je bil Miha; svoje orožje je nosil tako kot lovci.

Takrat jima je pripovedoval o Rožu: »Fanta, ali sta že jedla kdaj klobase v zaski?« (Bili so lačni.)

»Ne,« sta rekla onadva.

»To so tiste, ki so vložene v prekajeno zasko. Slanina ni raztopljena, kot to delate v Podjuni,« je razlagal.

Miha, ki je bil doma iz jeseniškega kota, se je namrdnil:

»Vedno sem pravil, da na Koroškem mečejo za vsakim, kdor pač pride, špeh in klobase — in to s tako silo, da je nevarno za življenje; lahko človeka še pobijejo!«

»Klobas v zaski, kakor jih imajo pri nas doma, pri stricu, pa ni jedel niti eden niti drugi. In dečve,« jima je rekel, »in fožanje!«

»Kaj je to?« sta vprašala.

»Ko se spravlja koruza... Ko sem hodil o počitnicah... smo študentje pomagali pri delu. Zbrali smo se prvič pri stricu, drugič pri sosedu. Dečve so te zgrabile in zatlačile. Če si bil za kaj, si lahko vrnil. Še nekaj vijug,« sem rekel, »potem pa tišina!« In sem že zašepetal: »Lahko si jo, ko smo se razhajali, zgrabil. Imel si kaj zgrabiti!«

»Koga?«

Visok tanek brlzig brzostrelke je vrgel nato vse tri ob tla. Kako se je to zgodilo? Vsekakor so se predstavili oni precej naprej. Vžgal sem nazaj iz grmovja.

»Hudič neumni,« je zaklel nekdo.

Začelo je rezati v nas z matematično gotovostjo in natančnostjo; med umikom sem zastal. Za trenutek sem se potopil v mrak, čeprav je bilo zgodaj popoldne in je sijalo celo sonce. Sunek je prišel od zadaj in zdelo se mi je, kakor da bi me kdo z enim udarcem kladiva pribil z žebljem skozi hrbet (brez bolečin) na zemljo. Koj nato sem se zbudil, se zarinil globlje v goščavo, med vsem piskanjem, kljuvanjem po

zemlji in po listju. Tk, tk, tk, tk, kakor šivalni stroj je šivala strojnica. (Marjana je spreletel mraz.)

Le da me ne prišije na zemljo! Le da me ne prišije! In tako sem se zalezal — zmešanec sem, kakor iz uma sem bil — v to skalo. Tu sem naslonil še brzostrelko, ko že nisem mogel nikamor; zadržal me je tornister. V temi, v katero sem padal pri belem dnevu, sem se izgubljal: umrl bom kot junak, um... rl... bom... ju-nak: nak-nak-nak-, je odrdrala, ponovila, oponesla moja brzostrelka.

Zdajle sem še tu, danes v drugo sem tu. V drugo je ta prekleta skala zame edini možni prehod. Dobro, da ni v tretje! Skrit sem in zopet sem zagozden s telečnjakom. Zdaj tičim tu — sam!

Ne, ne bo me strah.

Ta je zdaj odmaknjen. Tisto, kar ga je prevzelo ob nenadnem brlzigu MP-ja, ni podobno temu prežečemu, neznanemu, skritemu v goščavi. Sovražnik je zdaj brezobličan, a še vedno nevaren, še vedno tak, da ga lahko ubije. In tudi bo ubil, če bo le mogel, tak, kakršen je, fašist, ki si je vse to proglasil tudi za načelo. Ubil bo tudi njega, ranjenca, ker taka ni le njegova navada, ni le nasprotnikovo na glavo obrnjeno pravilo vojskovanja, ni le sovražnikovo javno in neprestano opravičevanje, da pač iztreblja bandite, temveč gre za nekaj hujšega, kot to vedno znova in znova pripoveduje Andrej. Tako pravi:

»V nasprotniku in njegovem ubijanju je nekaj apriornega, kar teži po uničenju. In ne bi bilo te vojne med fašisti in antifašisti, med nami in njimi; ne bi bilo boja, ki je drugačen, bolj dokončen, kakor so bili prejšnji, če sovražnik ne bi bil tak, kakršen je.«

Kadar Andrej takole pripoveduje, ga Podjunčan Balant ne razume in reče Mihi: »Komisar pridiga, lepo zna govoriti, tako lepo, še lepše, po pismeno, ko fajmošter.« Balant pa se včasih zmoti in začne Andreja v njegovo jezo tudi onikati. Končno pa se vsi zedinijo, da je ta vojna zato, ker je nihče od njih ni hotel in se vojskujejo zato, da se konec koncev ne bi več vojskovali.

Če si ranjen, pomisli Marjan, pa je ta nevarnost, ki je skrita onstran jase in steze, še bolj resnična. Toda čim se oglasi žolna — strojnica — s svojim kljuvanjem, pa čeprav odstriže le nekaj vejic iznad glave — mu odleže; tedaj vsaj ve, odkod lahko še kaj pride.

Neke noči je bilo drugače:

Zaradi Mihovih slutenj je bil takrat strah tak, da je obšel vse, zgoščen, »in nevarnosti je bilo mnogo več, kot bi jo mogel Miha zajeti v svoj klobuk«, je dejal kasneje Balant.

To je sam spoznal zato, ker si je Andrej najprej ogledal orožje in potipal saržer, potem pa jezljivo, poln zaničevanja, z opreznim

korakom, pripognjen v drži, s prstom na petelinu, stopil naprej. Previdno se je odmikal v temno nevarnost — prav gotovo vse dotlej, da je prešel domnevano zasedo. Tako je stopal kakor skozi gosto meglo, ki se je lepila nanj. In tako je Marjan izgubljal najprej Andreja, zatem Miho in druge. Pritajil se je in šele, ko ni zarepotalo, je pohitel za njimi. Pred tem so se sporekli, in tako so vsi dobro vedeli: podlegel mu je, strahu, kajti na njem, Marjanu, je bila takrat vrsta; moral bi na čelo patrolje. On pa jim je zatrjeval, da ni vrsta na njem — zaradi Mihovih napovedi in prerokovanj:

»Danes čutim, da bo še pokalo. Voham jih. Ti si na vrsti, Marjan; pod Mikulom bodi pazljiv!«

Tako ga je svaril stari divji lovec, ki je zmožeg čutiti nevarnost kakor divjačina in on, Marjan, je vse to verjel. Tako je nasedel. Izdal se jim je. Tisti večer je bil nesrečen zanj, kajti težko jih bo prepričal, da se le za trenutek ni znašel in da v bodoče ne bo več odpovedal. Tudi če se je kasneje sam javljal in odhajal na bolj nevarne ogleda — so ostali vsi ravnodušni. Tiste noči ga je nekaj premotilo, prekasno je spoznal. Zato je odšel namesto njega Andrej, previdno — toda odšel je.

Strahu mu naravnost nihče ni očitil. Kaj so si mislili o njem, ni vedel, toda njegova sramota je bila takrat očitna. Nekoč, si je zatrjeval, jim dokazem, da se ne bojim!

Tudi zdajle ga ni strah, ni mu mar, kje so, ali ga iščejo ali ne. Sam se je zalezal, sam se bo izvlekel. Brez pomoči Andreja, Mihe, Balanta in drugih bo to uredil.

Ko se bo komandir vrnil, bo menda rekel: »Marjan, spadaš med tiste, ki bodo ostali.« Mogoče bo posmehljivo iztisnil iz sebe: »Komaj si prišel, pa že imaš kroglo v kožuho.«

Utrujenost ga prevzema. Rana bo težja, kot si je mislil. Lepa rana, vredna junaka, se je posmehnil zdaj Marjan še sam sebi. Nekoč je že slišal nekoga, ki je o takih stvareh nekaj podobnega pripovedoval.

Še malo si odpočijem, si je prigovarjal in že se je preselil nazaj, zablodil je vase, po prvi sledi, na katero je naletel v trenutku nastopajoče slabosti: »Lepa rana, rana...« je šepetal.

Tako ni slišal šepeta onstran goščavja, ob vznožju obeh skalnih konic, in ker ga ni slišal, se ni odzval. Nekdo ga je klical s šepetajočim, a vendar napetim glasom, nakar se je odplazil z občutkom nezadovoljstva, praznote, z občutkom sramu mogoče, ker ni bil prepričan, še mnogo kasneje ne, ali je prodril v to smer dovolj daleč in storil vse za pogrešanca. Mogoče pa le ni segel do kraja v mrtvi pas, po katerem je zdaj zdaj zabrila in skrbno opravljala svoje delo strojnica?

Partizan se je nedaleč od skale sešel z dvojico, ki se je priplazila z desne in leve, rekel je:

»V tej smeri ga ni. Bil sem tik tiste rogljate skale, kjer je menda že dopoldne pustil svojo torbo; onstran nje je nezaraščen prostor, mogel bi me slišati, kajti oni zgoraj v zasedi so me zaznali in začeli — iz strahu gotovo — zopet nasekljavati praprotje in grmovje. In vidva?«

»Nikjer sledu.«

»S temi novinci je hudič,« se je jezil tretji.

Nato se je oglasil čez nekaj časa prvi: »Bil je celo rezervni oficir.«

»Seveda, podporočnik, saj si je našil celo zvezdo in trakec.«

»Pa ga poznaš?«

»Živ fant je, in tornister... da ga je odvrigel, mi ne gre v glavo,« je dejal Balant.

»Saj ni odvrigel orožja,« je rekel Andrej in grizljal suho travno bilko.

»Ne, prav imaš — tisto svoje angleško krepelce si je nataknul na ramo, kakor da bi že vse življenje postopal z njim, prav soldaška drža,« je še nadaljeval Miha. »Na javko je prišel (takrat sem bil kurir na K 5) v železničarski uniformi, nato nas je obdaril s cigaretami; toda sam je kadil Neretve, nam je dal Drave.«

»Tajfl — kje tiči?« je zinil Balant. In še: »Zdelo se mi je, da ga ni bilo strah iti nazaj. Odkod pravzaprav je?«

»Napol iz mesta napol iz vasi; rodil se je tostran, pri vas,« je razložil Miha. »Saj si govoril z njim?«

»Narečje zna,« je rekel bolj zase Andrej.

»Kaj je to?« je vprašal Balant.

»Ti zavijaš tako, kakor je pač spodaj pri vas navada. Miha tako, kakor pri njih — po gorenjsko; on pa je znal rožansko in po ljubljansko.«

»Po ljubljansko, po pismeno,« je razmišljal naglas Balant.

»Po koroško, po ljubljansko, vseeno je, kako zavija, z ženskami pa zna,« je rekel Miha.

»Kako?«

»Že na rutah, na javki, koj ko je prišel, se je mimogrede zapletel z eno. Kar mimogrede, vama pravim. Pa se je z njo naslonil kar za hišo — na rob. Menda je čakala nekoga, pa tisti ni prišel.«

»Ne tvezi, Miha.«

»Hudič, skoraj stopil sem nanju. Da, ta pa zna, in kakšna ženska! Ne bo zamudil ničesar. Si slišal, Andrej?« je rekel Miha.

»Ne bo zamudil ničesar?« je ponovil tiho Andrej. Njegovo podolgasto lice, prepadeni, utrujeni obraz, je izdajal popolno odsotnost. Ta

trenutek se je vprašal: Kaj pa ti, ali znaš z ženskami, in zdelo se mu je, da bi na to ne mogel odgovoriti. Ta hip se ga je polastil občutek, da mu nekaj drsi izpod rok, da nekaj izgublja. Ni bilo prvič, ko ga je nekaj podobnega obšlo. Mogoče na nekaj pozablja? (Izpljunil je slamnate drobce razgrizene, suhe travne bilke.) Zdaj je borba, si poreče, in ni čas za take reči. »Ni čas niti razmišljati o njih,« je skrbno razložil.

»...ni čas za te stvari, in ne za razgovor! Naj bo že tak ali drugačen. Iščimo!« — je zapovedal.

Balant mu je pomolil pod nos prižgano cigareto:

»Mene je vprašal: .Hej, Podjunčan, ali imate pri vas fožanje? Rožan je, komaj da sem ga razumel. Vsake jeseni je hodil tostran na pašo; je pa Korošec.«

»Aha, to je ličkanje koruze,« je rekel Andrej in potegnil vase dim s tako prizadetostjo, kakor da bi hotel z njegovo smrdljivostjo in strupenostjo mimogrede posrkati vse, kar zamuja. Miha ga je opozoril s svojim umazanim jezikom na tisto, kar je vse te gozdne dni zavestno pozabljal. Moral bi ga nahruliti, pa ni čas za to. Sam zase vé, tako je sklenil Andrej, da ni vredno razmišljati o tem, ali kaj izgublja ali ne.

»Mlad si še,« mu je zabrusil Miha. »Ne razumeš teh stvari, pa pride čas, ko boš razumel Marjana, babe in podobno.«

»Menih in rdeči pridigar,« mu je rekel Marjan. Takle malomeščan, ki se je še našel in zadnjih pet minut želel pristaviti svoj lonček...: ob vsakem piskanju ga strese in še za deset let je starejši — in vendar... Kaj, in vendar?

»Čas najde ali ga ulovi, kar mimogrede,« je rekel Miha.

Zdaj se je spomnil (dal je Mihi čik) na sestanek z mladinkami: Marjan je ves čas nekaj prišepetaval sekretarki.

»Brez skrbi bodimo,« je rekel kasneje in se še režal. (Skoraj za glavo je manjši od mene.)

»Punce bodo kmalu storile za nas vse, vse, kar bomo želeli! In skrivnost, kako bom to dosegel, Andrej? To vé le Marjan!«

Pokvarjenec, je domislil Andrej. Hvalil se je s svojo metodo. Pokvarjenec... Odpor do Marjana je močno prerasel Andreja.

Mrzil ga je, tega nasmejanega fanta kodrastih las, ki naj bi zaradi svojih let bil po Andrejevih zamislih že zdavnaj mož, pa mu nekaj ne dopušča, da bi se zresnil. Vse ga zmeraj obrne v pobalinstvo, v šale, kot si jih izmišljajo le smrkolini v svojih najbolj nerodnih letih. Venomer prepeva neko kar najbolj osladno in bedasto pesmico:

»Urca dvanajst je odbila,
prišla urca je strahov...«

Da bi ga hudič, ali z njo meša punce?

»...in midva sva se še ljubila,
in je strašno lušno blo...«

Poje s falzetom. Tako petje še posebno težko posluša. Mogoče pa dekleta drugače sodijo?

»...Adijo mala rečem ti na svidenje
in name spomni se, ko spančkat greš...«

Še posluha nima, toda pesmi se je priučil; le tu in tam zaide iz dura v dur; menda s petjem pridobiva dekleta?

Prav dobro se spominja vseh njegovih norčavosti. Pomni, kako sta v jutru prišla na gorenjsko stran do domačije »Pri treh dečvah«. Silva je bila na oknu. Marjan je pozdravil:

»Dobro jutro, ljubica, kako si spala ali kot zajček ali kot lisička?«

»Kot lisička, hihi, kot lisička,« je zažvrgolela Silva.

»Sem si takoj mislil,« je rekel Marjan, »z repkom med nogami, kaj?«

Silva je nekaj zavpila (menda svinja) in se umaknila z okna prvega nadstropja košate gostilne.

»Po navadi birtovske niso tako puste,« se je hahljal Marjan.

Kaj me briga vsa njegova prismojenost. Andrej se je skušal osvoboditi črnoglede presoje. Ali je v resnici takšen? se je vprašal, ko se je nasmehnil ob spominu na Silvino šobo.

»Ni čas... ni čas...« si je ponavljal naglas, da sta ga Balant in Miha začudeno pogledala. »Čez pol ure se najdemo, izberimo vsak novo smer in iščimo. Naj že bo kakršen koli, naš je.«

V skalni rogovili pa je Marjan zaplaval v polomedlevici, v spominu se je, petošolec, vsedel za bogato obloženo mizo svoje dijaške gospodinje.

Odšel je po sledi junaka z lepo rano... lepo rano... rano.

»Tako sem dobil lepo rano,« je s poudarkom končal stavek go-spodar, višji bančni uradnik. (Ljubljanska kreditna banka, to je bilo že nekaj.)

Pogled nanj ga je vedno spomnil na žabjo svatbo, na dolgokrakega ženina.

Tudi zdaj se mu je možakar zdel tak, prsat, z dolgimi kraki; spre-hajal se je po sobi in spuščal iz sebe same podčrtane stavke.

Fantje, trojica: eden iz sedme, drugi iz šeste, tretji — on, Marjan, iz pete, so se pomenljivo spogledali. Ta čas so se dregali pod mizo.

Gospodar se je obvezal pred starši svojih stanovalcev, da bo skrbel za nadzorstvo nad njimi. Fantje so ga zapletli v razgovor o vojni in tako jim je povedal zgodbo o samem sebi, o huzarskem oficirju iz prve svetovne vojne, ki je na iskrem belcu, v živordeči in nebeško plavi uniformi, obloženi z našitki in krznom, ob nekem spopadu pojezdil s kopjem in sabljo in prejel lepo rano.

»Da, kar lepo rano.« (In ta ga je rešila vojnih težav.)

Napet molk s prepovedanim smehom. Marjan ne bi dolgo vzdržal. Na srečo je pogledala v fantovsko sobo gospa. Bila je še mlada, nosila je publikopf in imela je črne oči. Spregledala je in jih rešila zadrege. Marjan ves dan ni pozabil slaboumnega stavka; tudi na ulici, tudi v šoli naslednjega dne, ga je spomin nanj pripravljaval v smeh:

»To smo bili junaki...«

»Junak... junak...« premika ušnici Marjan.

Zdaj zasliši nekje neko šelestenje, toda to je zelo zelo daleč, čeprav se mu zdi, kakor da se nekdo plazi v bližini skale.

Andrej se je previdno približal robu goličave. Ogledal si je čistino pred seboj. Skalo z dvema vrhoma je obšel z desne strani. Travnata ploščad pred njim je bila stegnjena v dolžino, mogoče osemdeset, največ pa sto metrov; šele onstran tega praznega prostora bo lahko našel kritje.

Ko bi vedel, ali tičijo oni še zgoraj za robom? Kaj če leži Marjan onstran plane? Marjan? Da, Marjan, si odgovori Andrej. Da, isti Marjan, ki se, odkar se je zatajil pred križiščem nad Mikulovo kajžo, vse dni ponuja za raznovrsta, samostojna junaštva, za takšna junačenja, na katera se človek lahko enkrat za vselej odpravi: opravi sam s seboj in z vsemi drugimi!

In ko se zdajle tega domisli, se mu zdi vse kakor v dopoldnevih, kadar se dvigne megla iznad Drave in ko lahko odkriješ vso sončno lepoto pokrajine.

Za njo nastopa drug Marjan. Takšen, kakor se mu po navadi ni zdel. To je fant, ki se vedno hvali s svojimi junaštvi pri dekletih. Ne, ni še možakar, niti po postavi niti po vsem, kar ve o njem. To je fant z norčavim nasmehom, ki v splošni stiski z grenkim nasmehom izvleče zadnjo Neretvo. Nato jo pokadijo skupaj vsi: Balant, Miha, Andrej in še kdo. Lastnik prejme prav toliko dimov kakor ostali, natančno toliko; kadar je stiska. In tudi potem še vedno odkrije po žepih kje kak tobačni prah. Tisto, kar je storil z Erno je svinjarija. Tudi njegovo hvalisanje ni kaj prida, toda Miha je povedal.

»Gonili smo ga s seboj po ‚vezi‘. Kar prodajali smo si ga od ene do druge ‚veze‘ — vzdolž Karavank. Bil je menda že napol mrtev; pritoževal se ni.«

»To si zamer kajta,« je dejal Balant, »če bi bil reva, ne bi vzdržal že za začetek kaj podobnega.«

In če se je pohvalil pred mladinsko sekretarko, da je komendant? Andrej je priložil ta greh zdaj še na drugo stran tehtnice, da bi jo uravnovesil.

Takoj zatem pa se je merilna priprava v njegovi glavi močno vznemirila. Zanihala je pod težo uteži v nasprotno stran, popolnoma v prid Marjanu v tistem hipu, ko se je Andreju rodila misel: Da, tudi on, partijec, četni komisar Andrej — zdaj razmišlja, razmišlja...! Mogoče tudi zato, da mu ne bo potrebno prelesti tistih sedemdeset ali osemdeset metrov čistine, po kateri lahko zdaj zdaj zabrije strojnica in ga prišije kot tujo krpo na blago, mogoče blizu mesta, kjer je opravila že z Marjanom?

Topel val sramu zleze skozi vse Andrejeve prevodnike. Marjan leži onstran goličave napol mrtev — in jaz moraliziram! Tako ne bi ravnal niti Miha niti Balant, še manj pa Maks! Maks bi rekel: »Mhm.« Stresel bi z glavo: »Od gobca do... je najmanj osemdeset metrov, Andrej, in to brez kritja. Tu z gobcem ni kaj opraviti!«

Marjan bi na mojem mestu rekel: »Če me bodo zdaj zašili, jih bom preklinjal še v nebesa grede.« In pognal bi se čez tistih nekaj metrov.

Andrej je stekel preko travnika. Oni iznad goličave so spet spustili z verige smrt. Ko so spoznali, da ni bilo uspeha, da se je bandit izgubil nekje v grmovju, so ustavili svoj stroj in si dejali — pa drugič! Za vsak primer pa so cev obdržali na plano, ki so jo pravkar obstreljevali.

Andrej je nato skrbno raziskal grmovje, vse do ceste se je splazil in ni našel niti sledu. Zdaj se je nekoliko umiril. Mogoče pa imata medtem kaj več uspeha Miha in Balant? je še pomislil. Dobro je, da ga ni našel tukaj. Težko bi prešli z ranjencem čistino. Še sam bo moral počakati, da se zmrači, in potem bo nalahno, kot senca rahlo zdrknil k onima dvema.

Mogoče so tovariši iz čete, se vrača Marjan v resničnost. Mogoče? Ali pa so oni... iz zasede? Nekje v njem se nekaj upira, zbira se in mu dopoveduje, naj se prefegne, naj zbere vse, kar je še preostalo od kapljanja in polzenja. Zmaga naj ter vsaj zdrsne iz rogljev, kjer se je zataknil.

Ob notranjem klicu se premakne, in ker ne zmore, se zopet izgubi v neko valovanje; zdaj išče in poišče še neko stezo, pohiti v ugodje mehke postelje.

Jutro. Nekdo se sklanja nad njim — gospa, junakova gospa. Njen mož je bil huzar in bančni uradnik. Rožasta svileni, domača obleka. Svila dopušča ugibanje. Vedno jo je imela odpeto še nad kolena, da je mogla hoditi, kajti to je bila dolga domača halja.

Tako vidi, ker se sklanja nad njim, nežne čipke, ki za okras kukajo iznad dveh oblastih hribčkov. (Res je bil junak, mlad — pa še kakšen!) Vsa je odišavljena. Njene oči so črne, vedno večje so, zaradi bližine se izgublja v njih; nato se znajde zleknjen in napet v njej; ves je prevzet od njenega bogastva; ker pa je zardel, vé, da ga je sram. Nečesa se sramuje, da, takrat se je še sramoval...

In kje je junak s slaboumno rano? se vprašuje. Gospejine oči in vse to izgubljanje, zmešnjava rok in nog, obeh teles se razblini, in tako ne more več ločiti dveh podob. Le še po prsih, trdih, dveh ličnih limonicah prepozna Erno.

V njeni sobici je tema in komaj da vidi, kako zadovoljna, utrujena spi; tudi sam bi še spal; slabe volje je. Tiho bo odšel od nje, s čevlji v rokah (smešen se zdi sam sebi s čevlji v rokah) in v nogavicah bo stopal po tujem hodniku. Stopnice, preklete stopnice bodo prav neprijetno zaškripale, glasovi kakor v nepošteni in razmajani zakonski postelji (kot jo je naslikal Daumier) in nepošteni zvezi, ki sta jo neke sklenila dva človeka na podlagi tržnega zakona. Tako škripljejo take postelje in tako tudi te izdajalske stopnice; škripljejo zaradi njegove nepoštenosti.

Ve, da se ne bo več vrnil in žal mu je zanjo, za malo uradnico s fantovsko pristriženimi lasmi. Vedno je bila čista, skópana, krepstna, prestrašena in vendar je dopustila, da je lezel po simetrično razpietenih hruški k njej, v podstrešno sobico v hišici na Mirju (do tja je prišel mimo piramide). Preveč je skrbela zanj in to je bilo slabo za oba. To je vedel že od začetka. Vzljubila ga je, kar pa mu je bilo takrat že odveč. Ali pa bi drugače mogel k njej?

Kaj bi s sentimentalnostjo, vse so enake, si poreče in vendar ve, da je to le izgovor.

Vse ji je obljubil in obljubljal — preden... Vse, kar je pač takrat imel (vedno je šel po podobni poti). Sebe je ponudil vnaprej; še več! Zastavil je menda že arhitekta za ljubezen. In zdaj ve, da je varal sebe in njo. Tako si je prigovarjal v tolažbo, kajti tisto, kar je bilo med njima, je minulo, ni več res. Nima je rad. Naveličal se je in kaj more zato, če je tako? Kaj je dolžan storiti? Ne, dopovedati ji ne

more, ne bo razumela, da jo je imel rad vse do dne, ko se je odločil in jo zapustil. Trudil se je še vztrajati in nadaljevati, ker je pač zastavil vnaprej samega sebe.

Toda tega ne bo mogla ali pa ne bo hotela doumeti. Ženske njene vrste sploh nimajo posluha za razočaranje takšne vrste, zato se je težko poslavljal od njih. (Ob njenih očesnih kotičkih je zapazil gubice in njena hoja se mu je iznenada zdela nerodna. Kot da bi imela ploska stopala?) Erna ni bila kakor gospa, le želela je, da bi si pridobila tako spoštovani naslov.

On pa se ni odločil niti za »svinjarijo«, kot je krstil nekoč njegovo bajko Andrej. Ne ve več kje, menda pa je laž pobral v gostilni, kar z mize, kjer je nekdo postregel svoji družini z nečedno zgodbo o načinu, kako se lahko otreseš nadležnih žensk.

»Andrej,« sem se iznebil zgodbe, »razumeš, v nuji sem našel rešitev.«

Njegov kolega Mirč, ki so ga zanimali na Mirju le ostanki rimskega zidu, je splezal takoj zatem, po načrtu, ki sva ga skovala skupaj, po znani poti, od veje do veje simetrične hruške, k Erni. Tema je bila, slekel se je.

»Lepa je,« sem prigovarjal Mirču, ki je bil neodločen.

Za njim sem kmalu splezal še sam. Mirč je rinil v posteljo. Erna je spoznala tujca, ker se je bala škandala, se ga je branila molče. Prižgal sem luč in zaigral svojo vlogo:

»Cipa, ne boš se pretvarjala,« sem rekel. »In ti,« sem zabrusil še Mirču — »kak prijatelj!« Nato sem šel.

Toda v resnici (tega ni povedal Andreju), je takrat klavrno odškripal po stopnicah: vse drugače je pripovedoval, in to s tako vnemo, da bi skoraj verjel sam sebi. Še vedno mu je bilo težko, če je v spominu zagledal lastno podobo ... s čevlji v rokah ... Vse svoje ljubljanske dni se je izogibal male uradnice, bežal je pred njo in se počutil kot bolan pes.

Junak v rogovili se je premaknil in za hip odprl oči. Zavedel se je, kje je in kje je bil. Še hipec, da razmisli, kaj se pravzaprav zdajle dogaja z mano, si je rekel: da sem takšno tele in sem štorijo, ne da bi jo pomislil, pripovedoval še Andreju, si ne bi mislil; in še pohvalil sem se z njo. In to še Andreju!

V hipu se je (Marjan) znašel na Rožci.

Sonce pripeka in obema je vroče. Ležita na skali in se sončita, on in Andrej, in čakata na zvezo, ki bo prišla z one strani gora.

»Pa si res prase, ostudno, malomeščansko prase z akademsko diplomo in naslovom arhitekta,« reče Andrej, potem ko mu je povedal (le zakaj? najbrže, da obema prežene dolg čas) Ernino zgodbo.

»Kar si storil z dekletom je neverjetno?« ne more dojeti Andrej.

Lahko bi mu razkril resnico — toda tako bi se povlekel nazaj, kakor polž bi umaknil svoje oči. Naj si misli kar hoče, ta nedonošenček z brki; pusti si jih rasti, da bi se zdel starejši.

»Kaj te briga Erna, saj je sploh ne poznaš, ni ti sestra, nisi z njo v žlahti, nisi njen znanec, niti prijatelj. Zares — ni bila najboljša rešitev, bila pa je; drugače takrat nisem znal,« ga je zavrnil z zanj nenavadno osornostjo.

Andrej čisti svojo 09 (pištolo). S tem, ko se je menda z delom zamotil, mu je — mladeniču — odleglo, če pa bi tanko prisluhnil že živčno izgovorjenemu zadnjemu, surovemu Marjanovemu stavku, bi lahko mogoče zaslutil, da povzroča tovarišu nečedna lažnjiva zgodbica slabo voljo.

»Po glavi bi te moral s temle. Vidiš,« je prijel za cev svojega orožja.

»Takle don Juan. Ah, kje pa — don Juan. Da, don Johan! Takle žepni format pravega ljubimca je vedno ostudnejši od originala, si slišal?«

Dal mi je še pištolo na vpogled. Menda mu je bilo že žal ostrih besed.

»Na, poglej si, kako se očisti cev.«

Ogledoval sem cev. Gladka je bila, ogledalo v votlini.

Tedaj je počilo.

In zdaj se je preselil Marjan po novi spominski stezi v štabni bunker: Vsi so poskočili s pogradov. Še tik pred strelom je slišal govoriti kurirja Pinoccchia. Prav takšen obraz je imel, ko da mu ga je kdo izrezljal iz lesa, še obleka mu je tako šrtlela. »Ostržek! Ostržek!« Tako so mu rekali. On sam pa Pinocchio. On ga je krstil.

»Seveda, Provincia Lubiana,« je oponesel Andrej. »Zdi se mi, da si predolgo poležaval v Ljubljani, Marjan?«

Pištolo je takrat čistil tisti privandranj Ziljan — Tonček iz Zilje. Kasneje se je baje skrival pri neki babnici na Mariji na Zilji. Od vsega začetka mu je bil sumljiv. Nekega dne ga je pripeljal z zveze sam Pinocchio. Možakar je pripovedoval, da so ga kot nemškega vojaka zajeli Angleži, da pa je bil že od nekaj komunist. Kot padalca so ga odvrgli v »Julisch Venetia«; kazal jim je neko potrdilo IX. korpusa; samo to ga ne bi rešilo. Na papir so vsi gledali z nezaupanjem.

»Imam posebne obveščevalne naloge. Z vami moram vzdrževati zvezo, ker imate oddajnik. Ali ga imate, rekli so mi — da?«

Vsi so molčali. Andrej je odločil, da naj mož živi. Maks je nasvetoval »Matildo«, za vsak slučaj, fantje! In tudi on sam, Marjan, ki so

ga kot izvedenca za domačine pritegnili na posvet, se je strinjal bolj z Maksom kakor z Andrejem.

Na večer, ko so se spravljali spat, je Pinocchio večkrat opozoril prišleka z »madona, pazi«. Ta je zatrjeval, da nima v cevi nič in jo ima (čistil je pištolo, sedeč za mizo nasproti Pinocchiu) tako in tako usmerjeno vedno v tla. Takrat je počilo.

»Dum,« je reklo prav zamolklo.

»Joj... moja noga,« je skočil Ostržek; bil je blede in še bolj podoben svojemu imenu.

Tonček je odložil orožje; iz cevi se je vil ozek dim.

Andrej je prerezal Pinocchijevo hlačnico, in sicer na nogi, ki jo je pokazal in dvignil na klop z lastnima rokama nje lastnik. Rane ni bilo. Prasnili so v smeh, vsi, s Pinochijem vred.

Koj nato so pogledali na tla, iz druge Pinocchijeve noge je kapljala kri (na srečo je šla krogla le skozi mišico).

»In zdaj naj pridejo Švabi,« je vzdihnil Ostržek.

»Daj sem pištolo,« je z jezo rekel Tončku Andrej.

Nisem razumel. »Kako to, da ni Tončka povohala ‚Matilda‘?« sem vprašal kasneje Andreja.

»Iz položaja smo se tako nameravali premakniti. Ali je bil naš ali špijon, ni bilo mogoče spoznati.«

»Vsi ste naivni,« sem mu zabrusil. »Idealisti!«

»Ti si idealist,« se je ujezil Andrej, »svoje modrosti in nasvete pa ohrani v bodoče zase. Če bi poslušali vse, kar si kdo namisli... Kaj pa Hanzi, Marjan?«

»Kaj Hanzi? Baraba je bil in pri ljudeh nepriljubljen, zato sem svetoval... Predlagal sem le isto, kar so mi rekli ljudje iz odbora. Dejali so mi, nočemo, da bi Hanzi bil partizan kje blizu domačih krajev: veljal je za pretepača.«

»Ti in pa takšni vaši nasveti! Mož se je izkazal v tretji četi, in vse prste si lahko obliznemo za takšnim mitraljezom. Ko bi bilo v teh vaseh več Hanzijev, bi bilo marsikaj drugače.«

»In Pipan?« sem usekal nazaj. »To je zate tri minus, še manj, nezadosten red za šolsko nalogo, komisar. Tri minus ali pa nezadostno za tvoje pridige o človeku in proletarcu in zaupanju.«

S tem sem ga zadel (mogoče sem se preveč zaletel), kajti s Pipanom je imela četa smolo. Po nekaj dneh je pobegnil in od takrat je ropal na naš račun.

»Andrej, teorija ni praksa, to sta dve stvari.« »Pipan, proletarec Pipan,« sliši govoriti zdaj samega sebe Marjan in se zdi sam sebi dvignjen: vse je prekosil, oba, Maksa in Andreja, pa četudi le za trenutke,

ko jima je povedal, kar jima je šlo. Pa čeprav sta molčala in mu tega nista mogla niti hotela priznati, njemu, novincu, da sta ga polomila.

»Kaj se boš ustil, nasedli smo lumpenproletarcu. Kdo pa je vedel, kako je z njegovimi kriminali in zakaj je sedel v Karlau-u (jetnišnica),« ga je takrat medlo zavračal Andrej.

»To bi moral bolj premisliti, kajti komisar si! Zdaj pa imajo pravo zmešnjavo na terenu. Strelc (sekretar Krajevnega OF odbora) mi je pravil, kje vse je že vdrl.«

Da, on, Marjan, ki je bil pri njih komaj nekaj mesecev, jim je povedal odkrito, kaj misli. In začuda, Andrej je prenesel vse.

Ta hip mu je žal zanj, za Andreja. Tudi njemu, Marjanu, je zaupal, mogoče preveč, in kaj kmalu. Zaupal v kaj? V to, da je izhajal po rodu iz neke obdravske vasi? Ali si je ta čudni mladenič domišljjal, da bi zaradi tega, ker se je on, Marjan, slučajno rodil tu zdolaj pod hribi, v teh zaplankanih vaseh, zmogel več kot drugi?... Marjana? Andrej je človek, ki preveč zaupa, je presejal skozi svoje možgane Marjan. Zaupa v borbo, v revolucijo, v ljudi... zaupal je v Pipana, kriminalnega tipa... Zaupa vanj, v Marjana, ali ima mogoče prav? Zase mogoče ima?

Žeja, žeja, žejen sem. To je prebudilo človeka v zagozdi in Marjan si je zaželel jabolko, kakor nekoč Pinocchio med umikom, ko je najbolj padalo po njih in so bežali preko goličave. Takrat je Pinocchio zaostajal s svojimi dolgimi nogami; mogoče se je zato najbolj globoko vdiral v sneg; z vseh strani je pokalo; možakar je nekaj zaklical.

»Kaj hočeš?« mu je zavpil nazaj: »A si še cel?«

»Da! Žejen... jabolko!«

»Ali ne bi raje pečenega purana ali skodelico čokolade s smetano?« (Da, zmeraj sem imel pripravljeno želo zanj, je ugotovil zase Marjan.)

Zdaj pa si je sam zaželel jabolko, češnje... Kamence bi — da, k a m e n c e !

Kamence?

»Kaj so to kamence?« ga vpraša Andrej. Že dolgo je tega, kar ga je tako vprašal.

»Češnje hrustavke. Tu spodaj v Rožu jim tako pravijo. Trde češnje rožnate barve. Taka je...«

»Kdo?«

»Ona.«

»Potreben bo krst. Nismo ji še dali ilegalnega imena, mladinski sekretarki.«

»Rekel sem ti že, da pusti mladinke pri miru, prestar si zanje!« (Kako neusmiljeni so včasih takšni mladeniči, kot je Andrej, neusmiljeni s svojo enostransko zagnanostjo...)

»Kdaj boš odšel naprej, na zahod? Mislim, da je dovolj tvojega zavlačevanja,« mi je rekel. »Za njeno ime pa ne skrbi.«

»Jutri bom šel na gorenjsko stran.«

»Zakaj?«

»Šel bom na zvezo, in paket čaka name od moje male iz Ljubljane. Po Neretve, Andrej.«

»Vidiš, kakšen si, na zvezo boš šel, pravzaprav pa le po svoj paket. Tega ti pošilja neka ženska iz Ljubljane, ti pa si se tu vsadil v drugo.«

»Kaj pa morem, če me ima rada? Glede tega, da naj grem na javko, si se strinjal.«

Ni mi mogel priti blizu; z jezo je rekel:

»Si ji obljubil zakon, kakor vsem prejšnjim?«

»Poročil se bom z mojo malo iz Ljubljane — toda sekretarka je kot kamence, take rosne, ki so nabrane v jutranjih urah! In obe imata rade Marjana, Andrej? In nič ne moreš zoper to!« Molčal je in nekaj premišljeval. Menda sem mu vrnil z obrestmi in ne bo več modroval o moji starosti?

»Veš, nisem takšen, kot si misliš,« sem ga potolažil. »Najrajši bi se poročil z obema.« Toda tega sploh ni mogel razumeti.

»Rekel sem ti že, da bomo poskrbeli za njeno ime. Ne maram, da bo po vaseh kopica zbeganih dečel, ki jim je nekakšen gospodič iz Ljubljane obljubil vse — kar vnaprej.«

»Jezi te, da me imajo rade,« sem vztrajal. »Da, rade imajo Marjana, pa če ti je ali ti ni po volji!«

»Reva,« mi je vrnil. »Razmisli, da si prišel k nam med zadnjimi. Vse, kar so poslale mladinke za četo, si si lastil kot naklonjenost lastni osebici! Mnogo preveč obračaš svoj jezik, Marjan.«

»Kaj pa ti je, prijatelj?«

»Nič prijatelj! Želel bi, da se zaveš, kako si tu pri nas lahko le tovariš, v kolikor se izkažeš za kaj podobnega. Preseda mi že tisto tvoje neprenehno junačenje: zdaj nore vse babnice za tabo, zdaj si pred dečlami v vaseh nekakšen komandant, oficir, junak pač, ki nam je na srečo prispel z zadnjo pošiljko iz prestolnega mesta — junak!«

Junak, da, junak! Menda bom navsezadnje še postal, čeprav nisem nikoli maral zanje, za junake. »Andrej, mogoče zdajle res postanem junak,« je šepetal ranjenec v skali.

»Fant, smodnik je teže vohati kakor pa babe!« bo rekel Miha, ko se vrnem.

»Ko se vrnem,« se je zganil Marjan. Vrnem, vrnem je odmevalo v njem. »Andrej je gotovo v skrbeh.«

Partizan v skalni rogovili se je premaknil. Z zdravo roko je skušal suniti s sebe nesrečni nahrbtnik. Napel je vse sile in je uspel. Tornister je zdrknil v globino. Strah, ki je bil še malo prej gost, se je razredčil kakor dim, postal je tanek dim iznad ugašajočega ognjišča. Človek je še vnaprej grabil in iskal opore, pot ga je zalival in vročični val je v naglici padel v mrzlico in se spet vzpel; tak je bil boj, zato da se izdere trn.

Sam se bo izvlekel in nato ga bodo vsi veselo sprejeli. Ve, nekje blizu so in ne morejo si misliti, da tiči zopet v tem bedastem, skalnem rogovju. Iščejo ga in preklinjajo. Podjunčan kliče tajfna in boga; Andrej, ta gleda črno, temno; komandir je zajedljiv; le Miha je miren.

Junak v zagozdi je zdaj globoko prepričan, kako ga iščejo tovariši in to mu da novih moči. Vsi, ki ga iščejo, so iznenada dobri, zaskrbljeni, najboljši tovariši, več kot prijatelji — skratka, tovariši, tako po njihovem, kot to razumejo le oni sami in kot jim on ni bil vselej.

»Tudi sam jim moram dokazati, da nisem... nisem reva! Človek mora vedno sam dokazati, da ni reva, nakljub vsem ali vsaj nekaterim, ali še bolje, samemu sebi! Da, samemu sebi. Vsaj to!«

Ta hip je junak v precepu napel vse sile, se nasmehnil in ni zapazil več lastnih pordečenih, z lastno krvjo osveženih ustnic, kajti bil je prepričan v uspeh. Tak je zdaj otrdel, sprožen med skalnima rogljema.

Trije so se sešli ob prvem mraku, ki jim je ponudil svojo nevidnost, nedaleč od skale. Ta čas so bili prepričani, da se je njihov tovariš že zdavnaj sam, z lastno močjo prebil do čete. V svoji zaskrbljenosti so se zdaj vsi trije zazdeli smešni sami sebi, a si tega niso povedali.

»Nič zato, bo vsaj spoznal, kakšni smo,« si je rekel Andrej. Med potjo je premišljeval, kako bo Marjan mogoče kmalu zapeljal mladinsko sekretarko. Prava reč, pa naj jo, drugače pa se je v marsikaj že vživel. Če bo le opustil kdaj tistih sto in sto svojih malih sebičnosti, bo kar dober fant. Mogoče pa bi poizkusil še sam pri dečvah (obril si bo brke), vsaj pri sekretarki, ki ima res nekaj podobnega s tistimi češnjami. Kako jim že pravijo? »Ah..., kamence!«

»Kaj si rekel?« je vprašal Miha.

Odgovora ni prejel.

Po stezi, kjer na njeni levi strani v smer gora še danes štrli dvo-rogljata skala (roglja kot na Mojzesovi glavi), se je tiste predpomladne dni zadnjikrat premaknila četa koroškega partizanskega bataljona in minuli sta dve predpomladi, da so zašli s severne strani do kraja v gori zopet ljudje.

Še pred odhodom v šolo je zlezel Andrej v plaz. Z Amerikanci je poiskal v skalni razpoki ostanke letalcev; na Kvadju je našel nato Milana iz Podgrada; pomagal je nato prekopati še borce izpod Arihove peči — izza Drave.

Tiste dni pa je nekega večera srečal še »zmešanega« Tevža. Možakar se je v poletju preživiljal s tem, da je stikal za kačami (gad 200 šilingov v celovski apoteki). Zimo je znal preprosjačiti in prestradati. Tako se je preživiljal skozi ta zanj neugodni letni čas. Tevž mu je tudi prinesel lobanjo in ga popeljal na kraj.

Andrej je skozi gosto zaraščeno robidnico kmalu spoznal znano mesto: grmovje, čistino in še skalnata roglja — topa kraka razcepljene skale. Ko je prodril do nje, je zagledal vzpet, zveržen človeški okostnjak brez lobanje (to je imel v rokah sam). Ob njem — skozenj, se je zdaj zdelo Andreju, je zrasel drevešček — smrekica.